

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Пенка Данова, ИИИ – БАН,
за дисертационния труд на Любомир Рачев на тема
„Наемничеството в Западна Европа през XIV–XV век“

Дисертацията на редовния докторант към катедра „Стара история, тракология и средновековна история“ при ИФ на СУ „Св. Климент Охридски“ е за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Дисертационният труд засяга интересна тема, която у нас досега не е третирана монографично – военното наемничество в Западна Европа през Късното средновековие. Нейното разработване не е лека задача предвид обилието на извори от този период, както и на изследвания и различни интерпретации в националните историографски школи на западноевропейските страни. В това отношение трудът има пионерски характер и заслужава да бъде поощрен.

„Наемничеството в Западна Европа през XIV–XV век“ (189 с.) съдържа Увод (с. 1–19), четири глави (20–168), Заключение (169–172), Библиография, състояща се от 28 заглавия на използвани извори и секундарна литература (73 монографии, 21 статии и 6 сборника, на с. 170–181), както и Приложения (182–189), които пестеливо и вещо илюстрират някои съществени проблеми, разгледани в труда.

В увода е формулирана целта на дисертацията: „да се разкрият причините, довели до появата на наемниците, обособяването на свободните компании и приносят им в създаването на първите професионални армии“ (с. 3). Като второстепенни цели са отбелязани „развитието на наемничеството, както и обособяването на неговите специфични характеристики“ (с. 4). Поставени са и конкретни задачи: кога се появяват наемниците и какви са условията, довели до нужда от тях; кои са причините, довели до появата на свободните наемни компании, каква е тяхната военна структура и команден състав, както и начинът им на действие; проследяване на интеграцията на наемниците във военноадминистративните структури на старите италиански държави и поставянето на основата на бъдещите професионални армии; социалният проблем, в който са се превърнали неангажираните наемници (с. 4, 7, 8). Още

тук ще изтъкна, че поставените цели и конкретни задачи са постигнати в изложението като цяло, макар тази обилна на фактология и проблемни кръгове тема в широк географски ареал да не е третирана изчерпателно, а хронологическият барицентър на изложението да е изместен твърде назад във времето. Имам предвид съдържанието на първа глава, както и фактът, че в последната, четвърта глава са разгледани мерките, които папството и отчасти светските власти взимат срещу наемниците от 50-те докъм 70-те години на XIV век срещу безчинстващите наемници главно на територията на Южна Франция.

Успешното постигане на целите и решаването на конкретните задачи се дължи в значима степен на добре усвоената и вешо използвана от автора секундарна литература, представена по проблеми в увода (с. 13–18). Същото не може да се твърди за изворите, чието естество, брой и използване са изцяло подчинени на секундарната литература, преимуществено англоезична. Те са крайно недостатъчни за осветляване на различните аспекти на наемничеството, засегнати в изложението. Хрониките и историческите съчинения са важен, но не и първостепенен извор, а именно те са посочени на първо място при прегледа на изворите. В тази връзка ще спомена, че хрониката на Матео Вилани добре е застъпена в дисертационния труд и неколkokратно е цитирана в изложението. Не зная защо не са използвани трудовете на Николо Макиавели, който отлично познава историята на Флорентинската република от XIV и XV век и въз основа на анализа на италианската история и действителност обяснява защо и как наемните капитани се стремят да избягват участие в мащабни битки и открити сражения на бойното поле. Това е заслуга на Макиавели, а не на двамата изследователи, цитирани в бел. 21 и 22 на увода (с. 14). Сред изворите от първостепенно значение ще посоча законодателството на старите италиански държави, кристализирало в т.нар. *Statuti*, регламентиращи проблемите на армията. Ще дам само един пример – прочутата „Книга от Монтаперти“, част от военната плячка на сиенската гибелинска коалиция в едноименната битка (битката при Монтаперти, 4 септември 1260 г.). Тя представлява уникален документ за цялата история на западноевропейското средновековие. На нейните пергаментови страници десетки флорентински нотариуси подробно са вписали пълния състав на флорентинската армия, пехота и конница; формите на рекрутиране, броя на наемниците, формите и стойността на тяхното заплащане, въоръжение и складовата му база, както и други данни, разкриващи

взаимоотношенията между флорентинската управа и нейните войски. Предисторията и самата битка при Монтаперти са чудесен пример за онази значима роля, която тежковъоръжената конница от наемни или съюзнически феодални войски започва да играе в големите сражения в италианската средновековна военна история като се почне от втората половина на XIII и се стигне до XVI век, т.е. при прехода от комуна към сеньория, от града-държава с неговите подградия, предградия, прилежащи земи и съюзни малки комуни към териториално княжеско владение. Същата книга съдържа ранните разпоредби на флорентинската управа относно състава и характера на флорентинската армия, чиито клаузи се повтарят в градските статuti (укази) и през Четиринадесетото столетие. В указите за капитана на народа от 1355 г. изрично е отбелязано, че в книгите с компаниите на флорентинския народ по никакъв начин гонфалониерът не може да допуска да бъдат вписвани имената на „благородници от града или околностите на Флоренция, нито чужденци, нито храненици на благородници. Нито името на който и да било гибелин може да се вписва тук, бил той настоящ или от по-ранна дата...“¹. Прегледът на този вид официална държавна документация ще спомогне при едно по-разширено третиране на темата, за да се даде отговор на въпроса защо флорентинците „изостават“ при изграждане на военна администрация в периода на прехода към професионална армия, разгледан в Трета глава на дисертацията; защо е пълен анахронизъм използването на термина „феодализъм“ и неговите производни по отношение на градовете в Централна и Северна Италия през Късното средновековие (изключение графство/ херцогство Савоя, което по онова време, а и по-късно не може пълноценно да се определи като „италианско“) и др.

В първите три параграфа на първа глава – „Поява на наемниците в Западна Европа. Проблеми и решения“ са застъпени проблеми по основната тема за земите на Англия, Франция, Свещената римска империя основно за периода X–XIII век (така отбелязано в Съдържанието, докато в изложението са посочени вековете XI–XIII), като по-голяма тежест пада върху английската история. По-слабо е представянето на проблемите, свързани с наемничеството в

---

¹ Canestrini, G. Documenti per servire alla storia della milizia italiana dal secolo XIII al XVI. ASI, prima serie, vol. XV. Firenze: P. Viesusseux, 1851, 26-27. Цитирам по това старо издание, защото в него са събрани аналогични укази, разпоредби, договори за наемане на войски и капитани, както и друга документация, свързана с военната история на старите италиански държави от посочените в заглавието векове. Освен това то е достъпно в интернет ресурсите и дава насоки при търсенето на репертоари в днешните държавни архиви на отделни италиански градове.

Свещената римска империя от Отоните до Щауфените. Тук акцентът е поставен върху управлението на императорите Фридрих I и Хайнрих VI, т.е. върху втората половина на XII век. На управлението на Фридрих II Хоенщауфен е отделено изречение и половина, което не е достатъчно, за да се изясни поне накратко въпросът за ролята и същността на наемните контингенти в неговите войски. Става дума за наемници мюсюлмани от о. Сицилия и от Северна Африка (да не се смесват с „професионалистите“ от Лучера), както и за конните отряди и рицарите от германските земи. Именно последните играят важна роля за разпространението на наемническите компании в Северна и Централна Италия още преди появата на свободните компании, стекли се в Италия в периода на Стогодишната война. В последния параграф са разгледани някои любопитни формирания като това на генуезките арбалетчици, чиято известност и слава се дължи до голяма степен на венециано-генуезките войни. Искаше ми се да прочета нещо и за Швейцарската конфедерация и прочутите ѝ стрелци и наемници, които се изявяват още през XIII–XIV век и чиято популярност се утвърждава по-късно (вж. договорите на швейцарските наемници с френския крал Луи XI от 1474 г. и с германския император Максимилиан I от 1487 г.).

Основна роля при рашаване на поставените задачи имат втора и трета глава – „Наемничеството през втората половина на XIV век“ и „Наемничеството в Италия през XV век“. В тях добре са разгледани проблеми, свързани с появата и налагането на военна сцена на свободните компании след деветгодишното примирие, сключено в Бретини през 1360 г., тяхното движение на юг и установяването им в Италия. Положително впечатление правят параграфите, посветени на състава и числеността на свободните компании, техните договори и заплащане (2.3, 2.4.), които са пряко свързани с параграфите от трета глава (3.2, 3.4) и дават възможност на автора да приложи компаративния анализ, изтъкнат в увода, както и да обогати и задълбочи някои терминологични обяснения, свързани със службите, видовете договори за наемане и други реалии, собствено отнасящи се до военната тематика. В това отношение дисертационният труд представлява несъмнен принос в българската историография.

Тясно свързана с параграф 2.5. – „Свободните компании и мерките против тях“ е и последната глава на дисертацията – „Папството в борбата

против наемниците“, посветена на същите мерки от страна на авиньонските папи през втората половина на Четиринадесетото столетие. В нея са анализирани папски були и писма, които препоръчват възможни решения за справяне с проблема със странстващите в Южна Франция войски, чиито дела нерядко са изяви на разбойничество. Към параграф 3.5. – „Отношения между участниците в договорите“ бих добавила препоръката в бъдещо изследване или при отпечатването на труда авторът да добави детайли, които да открият и подчертаят разликата във венецианското законодателство по отношение на островите и самата Венеция от една страна (то е тясно свързано и с проблемите на флота, в който също има наемници), а от друга – с разпоредбите за континента/ *Terraferma*. Сред мерките, използвани от венецианската управа за гарантирането на лоялността на главнокомандващите сухопътните ѝ сили, които са наемни капитани и чужденци, препоръчвам също така да се разгледа ролята на държавната пропаганда от този период, днес известна повече като „мита за Венеция“. Хубаво би било да се проследи съдбата на такъв виден кондотиер като Франческо Сфорца, споменат като име в заключението.

Последното е твърде кратко и набързо стъкмено, за да отрази богатството на анализирания в дисертационния труд материал. Този недостатък е компенсиран от приносите на дисертацията, изтъкнати в Автореферата (с. 29), чието съдържание отговаря на изложеното в основния текст. Трите публикувани от докторанта статии (чела съм само първите две) са свързани с темата за наемничеството. Те разкриват трайния му интерес към темата, както и желанието да задълбочи и насочи изследванията си към проблеми, свързани с Византия и нашите земи.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ ще изтъкна, че докторантът е съумял да изпълни поставените за разрешение конкретни задачи и да постигне набеязаните цели. Дисертационният труд „Наемничеството в Западна Европа през XIV–XV век“, неговият автореферат и представените публикации ми дават достатъчно основание да гласувам с ДА за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Любомир Рачев.

София, 7 май 2020 г.

Подпис.....

